

2. Скрипнюк О. Європейський вибір України: проблеми реалізації принципу законності / О. Скрипнюк // Право України. – 2009. – № 1 – С. 97–101.

3. Lando O. Guest Editorial: European Contract Law after the year 2000 / Ole Lando // Common Market Law Review 1998. – № 35. – P. 821–831.

4. Цвайгерт К. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права: в 2-х т. / Конрад Цвайгерт, Хайн Кёгц. – Т. I. Основы: пер. с нем. – М.: Междунар. отношения, 2000. – 480 с.

5. *The Principles of European Contract Law Parts I and II* / Prepared by the Commission on European Contract Law, edited by Ole Lando, Hugh Beale. – Kluwer Law International, Hague, The Netherlands, 2000. – 610 p.

6. Busch D. Indirect Representation in European Contract Law (Principles of European Contract Law) / Danny Busch. – Kluwer Law International, 2005. – 428 p.

7. Miller D.C. The Civilian Tradition and Scots Law / David L. Carey Miller, Reinhard Zimmermann (eds) // English Historical Review (1999) – № 114(457). – p. 799 – 800.

8. Ансель М. Сравнительное право и унификация права / Марк Ансель // Очерки сравнительного права / Составление, перевод и вступительная статья В. А. Туманова. – М., 1981. – 384 с.

9. Федина Г. С. Правосуб'єктність транснаціональних корпорацій у час глобалізаційних процесів (аспекти міжнародного права та міжнародного приватного права): монографія / Галина Степанівна Федина. – К.: Атіка, 2007. – 200 с.

10. Carozza P. G. «My friend is a stranger»: the death penalty and the global jus commune of human rights / Paolo G. Carozza // Texas Law Review. – № 81. – 2003. – P. 1031 – 1089.

11. Берман Гарольд Дж. Западная традиция права: эпоха формирования / Гарольд Дж. Берман. – М.: Инфра-М, Издательство МГУ, Норма, 1998. – 624 с.

12. Шевчук С. В. Роль порівняльного права у процесі європейської інтеграції України [Електронний ресурс] / С. В. Шевчук. – Режим доступу: www.comparativelaw.org.ua/doc/shevchuk.doc.

13. Мережко О. Нове JUS COMMUNE EUROPE [Електронний ресурс] / Олександр Олександрович Мережко // Юр. газета. – 2003. – 24 грудня, – № 12 (12). – Режим доступу: <http://www.yur-gazeta.com/oarticle/391>.

14. Bellomo M. The Common Legal Past of Europe, 1000 – 1800 / Manlio Bellomo; trans. Lydia G. Cochrane. – 2d-ed. – Catholic University of America Press, 1995. – 276 p.

15. Mirabelli C. Preliminary Reflections on Fundamental Rights as the Basis of a Common European Law, in Millennium Lectures / Cesare Mirabelli. // The Clifford Chance Millennium Lectures: The Coming Together of the Common Law and the Civil Law (Basil Markesinis ed., 2000), – p. 225–239.

16. Люхтерхандт О. До проблеми гармонізації законодавства України з європейською конвенцією про захист прав і основних

свобод людини / Отто Люхтерхандт // Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом: матеріали наук.-практ. конф., жовтень, 1998. – К.: Ін-т законодавства Верховної Ради України. – С. 57 – 60.

17. Тункин Г. И. Теория международного права / Григорий Иванович Тункин. – М.: Междунар. отношения, 1970. – 192 с.

18. Андрианов С. Н. Англо-русский юридический словарь: Около 50 000 терминов = English-russian law dictionary: Approx. 50 000 terms / Сергей Николаевич Андрианов, Александр Семенович Берсон, Александр Сергеевич Никифоров. – 2-е изд., стереотип., справ. изд. – М.: Руссо, 1998. – 512 с.

19. Verdross A. Völkerrecht / Alfred von Verdross. – 5th ed. – Wien, 1964. – 664 s.

20. Cheng B. General Principles of Law as Applied by International Court and Tribunals / Bin Cheng. – L.: Cambridge University Press, 2006. – 490 p.

21. Rousseau Ch. Principes généraux du droit international public. – Vol. I (Sources) / Charles Rousseau. – Paris: Pédon. – 930 p.

22. Гражданский кодекс Франции (Кодекс Наполеона) / Пер. с франц. В. Захватаев; предисловие: А. Довгерт, В. Захватаев; отв. ред. А. Довгерт. – К.: Истина, 2006. – 1008 с.

23. Гражданское уложение Германии = Deutsches Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz: вод. Закон к Гражд. Уложению; Пер. с нем. / [В. Бергманн, введ., сост.]; Научн. редакторы – А. Л. Маковский [и др.] – 2-е изд., доп. – М.: Волтерс Клувер, 2006. – 816 с.

24. Федеративная Республика Германия. Законы. Торговое уложение Германии. Закон об акционерных обществах. Закон об обществах с ограниченной ответственностью. Закон о производственных и хозяйственных кооперативах = Deutsches handelsgesetzbuch, Aktiengesetz, GmbHGesetz, Genossenschaftsgesetz: Пер. с нем. / [Сост. В. Бергманн; Пер. с нем. Е. А. Дубовицкая]. – М.: Волтерс Клувер, 2005. – 624 с.

25. Мережко А. А. Договор в частном праве / Александр Александрович Мережко. – К.: Юстиниан, 2003. – 176 с.

26. Мережко А. А. Транснациональное торговое право (lex mercatoria) / Александр Александрович Мережко. – К.: Таксон, 2002. – 464 с.

27. Коммерческое право зарубежных стран / А. Ю. Бушев, О. А. Макарова, В.Ф.Попондопуло; Под общ. ред. В.Ф.Попондопуло. – СПб.: Питер, 2003. – 288 с.

28. Lurger B. Prinzipien eines Europäischen Vertragsrechts: Liberal, Marktfunktional, Solidarisch oder / B. Lurger. // ELECTRONIC JOURNAL OF COMPARATIVE LAW, (March 1998) – Vol. 2. 1. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.ejcl.org/21/abs21-2.html>

29. Miller L. Legal Culture and European Private Law Harmonisation : Paper presented at the annual meeting of the The Law and Society Association, TBA / Lucinda Miller. – Berlin, Germany, Jul 25, 2007. 2009-03-27. [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.allacademic.com/meta/p178449_index.html.

The article is devoted to «jus commune» (the Common Law of Europe) – the modern concepts of European legal integration in the sphere of private law. A new approach to the systematization of the general principles is proposed and based on the analysis of acts of EU law and international law.

Статья посвящена исследованию концепции европейской правовой интеграции в сфере частного права нового ius commune Европы. На основе анализа актов права ЕС и международного права предлагается новый подход к систематизации общих принципов контрактного права.

ПІДСТАВИ ПРИПИНЕННЯ СЕРВІТУТНИХ ПРАВ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Нагнибіда В. І.,

кандидат юридичних наук, молодший науковий співробітник Лабораторії з проблем адаптації цивільного законодавства України до стандартів ЄС НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України

У статті на основі вітчизняного та зарубіжного досвіду аналізується система нормативних підстав припинення сервітутних прав. Обґрунтовується нормативна спроможність окремих підстав, передбачених чинними Цивільним та Земельним кодексами України, а також пропонується авторське бачення їх місця в системі підстав припинення прав даного виду. Пропонуються зміни до чинного законодавства.

Ключові слова: *сервітут, підстава припинення, власник сервітуту, право проживання, давність невикористання, річ, абсолютна підстава припинення, відносна підстава припинення*

Останнім часом питання правового регулювання прав на чужі речі дедалі частіше обговорюється на сторінках юридичних видань та в науковій літературі. Детального відображення знайшло поняття, правова природа даних прав (особливо прав сервітутного типу), а також зміст відносин, пов'язаних із встановленням цих прав. Із внесенням змін до Земельного кодексу України в частині правового регулювання суперфіцію та емфітевзису низка аспектів щодо нормативного розуміння даних прав також було проаналізовано у фахових виданнях. Разом з тим, якщо розглядати комплексно те чи інше явище, звичайно, обійтись тільки питаннями структури відносин, так само як і аспектом виникнення правовідносин, було б недостатньо, оскільки висновок про категорію, а надто правову, ми можемо скласти тільки розглянувши її з різних боків, з точки зору статистики та динаміки. А тому у даній статті пропонується проаналізувати не досліджений досі аспект – припинення сервітутних прав. Слід зазначити, що результати даного дослідження можуть бути застосованими не тільки в рамках сервітутних відносин, а й щодо інших прав на чужі речі, так як підстави припинення в низці випадків є тотожними.

Серед авторів які частково торкались даного питання, слід назвати П. Кулініча [1; 2], В. Мартина [3], І. Севрюгову [4; 5], В. Цюрю [6] та інших. Однак дослідження, яке б своїм предметом мало аналіз власне підстав припинення сервітутних прав, поки що немає. Тому в цій статті пропонується вивчити дане питання та з урахуванням досвіду зарубіжних країн сформулювати пропозиції до чинного законодавства в частині вдосконалення механізму припинення сервітутних прав.

Чинне цивільне та земельне законодавство серед підстав припинення сервітутних прав виділяє дві групи випадків: абсолютні (безспірні) та відносні (оспорювані). До такого висновку нас спонукає техніка викладу правових норм у ст. 406 ЦК України та ст. 102 ЗК України. Також на це вказує формулювання ч. 1 ст. 406 ЦК України — «сервітут припиняється у разі ...», що спонукає до висновку про те, що у разі наявності наведених далі у статті підстав і тільки на їх підставі сервітутні відносини припиняються. Такий самий висновок можна зробити і за наслідками систематичного та граматичного тлумачення ст. 102 ЗК України. З наведених статей видно, що до першої групи належать підстави, передбачені у ч. 1 ст. 406 ЦК України та ч. 1 ст. 102 ЗК України (в частині припинення права земельного сервітуту). При цьому спільними для обох кодексів є такі підстави як поєднання в одній особі особи, в інтересах якої встановлено сервітут, і власника майна, обтяженого сервітутом; відмови від сервітуту особи, в інтересах якої він встановлений; спливу строку, на який було встановлено сервітут; невикористання сервітуту протягом трьох років підряд. Поряд з наведеними підставами ЦК України передбачає припинення сервітутних прав у зв'язку із припиненням обставини, яка була підставою для встановлення сервітуту (п. 4 ч. 1 ст. 406 ЦК України), та смертю особи, на користь якої було встановлено особистий сервітут (п. 6 ч. 1 ст. 406 ЦК України). Натомість ЗК України додатково для земельних сервітутів передбачає підставами припинення також рішення суду про скасування земельного сервітуту та порушення власником сервітуту умов користування сервітутом.

Загальна характеристика даних підстав свідчить, що вони є нічим іншим як безспірними підставами припинення сервітутних відносин. Наприклад, у разі поєднання сервітуарія та власника земельної ділянки інших варіантів вирішення правової ситуації як констатувати припинення сервітутних відносин немає. Те саме можна сказати і у випадку відмови від сервітуту, закінчення строку на який було встановлено сервітут тощо. Однак вбачається, що серед названих підстав є й такі, які навряд чи могли б бути віднесені до безспірних. Наприклад, у випадку невикористання сервітуту протягом трьох років підряд автоматичного припинення сервітутних прав бути не може. Адже в силу того, що окремі сервітути підлягають реєстрації (земельні), внесення запису до реєстраційної книги про припинення сервітуту може бути здійснене на підставі документа про встановлення такого факту невикористання сервітуту протягом трьох і більше років. Таким документом, на нашу думку, може бути тільки рішення суду. А оскільки це так, то дана підстава автоматично з абсолютної перетворюється у відносну, тобто таку, яка встановлюється судом.

Подібні висновки можна зробити і щодо такої підстави припинення сервітутних прав як рішення суду про скасування земельного сервітуту (п. в ч. 1 ст. 102 ЗК України), яка навіть за своїм змістом не може бути віднесена до безспірних підстав припинення сервітутних правовідносин. Нам видається, що дана підстава взагалі не повинна виділятися в рамках ч. 1 аналізованої статті ЗК України. З точки зору логіки побудови даної статті така підстава як припинення сервітуту за рішенням суду могла б бути сформульована як ч. 2 ст. 102 і містити загальне правило на можливість припинення сервітуту на підставі рішення суду. При цьому вказівка на те, у яких випадках суд може винести рішення щодо припинення сервітуту (як це зроблено у чинній редакції ст. 102 ЗК України), на наш думку, обмежує право на захист і є явно мертвою нормою. Пропонується ч. 2 ст. 102 сформулювати за аналогією із ч. 2 ст. 406 ЦК України, а саме: «Сервітут може бути припинений за рішенням суду на вимогу власника майна за наявності обставин, які мають істотне значення, а також в інших випадках, передбачених законом». Для потреб практики таке формулювання є більш вдалим та не обмежує прав власників на судовий захист.

Окремо слід вказати на таку підставу як порушення власником сервітуту умов користування сервітутом та віднесення її до підстав припинення сервітутних прав. Річ у тім, що з моменту встановлення сервітутного права останне набуває абсолютного змісту і його виникнення, а, відповідно, і припинення відбувається за принципами речового права. А оскільки специфіка земельного сервітуту полягає у тому, що він встановлюється не *стосовно особи*, а в інтересах *речі*, правомірно припустити, що хоча в низці випадків сервітут встановлюється договором, у сервітуарія не виникає жодних обов'язків. Єдине чим він пов'язаний це загальною вимогою цивільного законодавства про добросовісність здійснення прав (ст. 3 ЦК України), правилами ст. 13 ЦК України щодо меж здійснення суб'єктивних цивільних прав та положеннями ст. 13 Конституції України, а також ч. 4 ст. 319 ЦК України, які проголошують загальний принцип речового права — власність зобов'язує (*до речі, в де-*

яких законодавствах існує самостійна нормативна вимога про те, що при здійсненні сервітуту управомочена особа повинна якомога обережніше здійснювати надані їй сервітутом права та враховувати її інтереси. І якщо для здійснення сервітуту правомочна особа змушена утримувати певну споруду чи конструкцію, то вона повинна утримувати її у такому стані, щоб це не заподіяло шкоди власникові). А тому порушення власником сервітуту умов користування сервітутом не може бути підставою для припинення сервітуту, оскільки дане право часто є єдиною можливістю для належного здійснення прав щодо об'єкта, в інтересах якого встановлено сервітут. Наприклад, у випадку права проїзду до земельної ділянки, оточеної з трьох боків водоймищем, чи у ситуації забору води з природної водойми, або право водовідведення тощо. Відтак вбачається, що у даному випадку така підстава не може припинити сервітут. Більше того, невиконання тих чи інших обов'язків є підставою для розірвання договору у зобов'язальному праві, але аж ніяк не підставою для припинення речових відносин. Вважаємо, що у випадку порушення умов здійснення сервітуту сторона, якій завдано шкоди, може вимагати її відшкодування на підставі ч. 7 ст. 403 ЦК України «збитки, завдані власникові (володільцеві) земельної ділянки або іншого нерухомого майна, особою, яка користується сервітутом, підлягають відшкодуванню на загальних підставах». Якщо ж йдеться просто про порушення інтересів власника такої земельної ділянки, то слід скористатися матеріальною вимогою про усунення перешкод у здійсненні права власності.

Таким чином, наведені положення дають підстави стверджувати, що включення такої підстави як порушення власником сервітуту умов користування сервітутом до підстав припинення сервітуту є не повною мірою виправданим. Тому пропонуємо виключити з підстав припинення права власності таку вимогу як «порушення власником сервітуту умов користування сервітутом», яка наразі передбачена п. «д» ч. 1 ст. 102 ЗК України.

Ще однією спірною підставою припинення прав користування є норма, передбачена п. 6 ч. 1 ст. 406 ЦК України, за якою сервітут припиняється у разі смерті особи, на користь якої встановлено сервітут. Вбачається, що оскільки сервітут є не індивідуалізованим правом і не встановлюється в інтересах конкретної особи, то і смерть сервітуарія не може бути підставою для його припинення. Такий висновок підтверджується також і тим, що в силу класичного принципу «права слідування», який закріплено у ч. 6 ст. 403 ЦК України, сервітут зберігається незалежно від зміни власника. Тому смерть власника не свідчить про припинення сервітутного права. Навпаки, воно (суб'єктивне право) включається до спадкової маси, і про його наявність попереджаються спадкоємці. У зв'язку зі сказаним пропонується виключити п. 6 ч. 1 ст. 406 ЦК України як такий, що суперечить концепції сервітутного права.

Щодо відносних підстав припинення сервітутів, які передбачені у ЦК України, слід назвати, перш за все, наявність обставин, які мають істотне значення (ч. 2 ст. 406 ЦК України) та перешкоджання використанню цієї земельної ділянки за її цільовим призначенням (ч. 3 ст. 406 ЦК України). До обставин, які мають істотне значення, можна віднести ситуацію, коли у сервітуарія з'явився альтернативний спосіб задоволення інтересів, які раніше не могли бути забезпечені інакше як через встановлення сервітуту. Щодо

перешкоджання використанню цієї земельної ділянки за її цільовим призначенням, то дана підстава витікає з правомочностей власника земельної ділянки, і її суть зводиться до того, щоб встановлення сервітутного права не заподіяло шкоди інтересам власника. Адже не можна задовольнити інтереси сервітуарія за рахунок нехтування інтересами власника, а тому така підстава як перешкоджання використанню цієї земельної ділянки за її цільовим призначенням дає змогу власникові захистити свої права. При цьому потрібно мати на увазі, що неможливість використання земельної ділянки за її цільовим призначенням може бути встановлена як у процесі здійснення сервітутного права, так і на момент його встановлення. А тому правові наслідки застосування згаданої підстави припинення є різними. У випадку, коли цю підставу припинення виявлено під час здійснення сервітутного права, власник земельної ділянки повинен звернутися до суду з вимогою про припинення права сервітуту та відшкодування завданої шкоди. Якщо невідповідність змісту сервітуту цільовому призначенню земельної ділянки виявлено на етапі встановлення сервітутного права, на нашу думку, таке право не повинно бути встановлене, так як принцип цільового використання земельної ділянки є базовим та фундаментальним принципом земельного права і має переважне право на застосування.

Земельне законодавство доповнює перелік відносних підстав припинення сервітутних прав ще такою підставою як припинення підстав його встановлення. Вбачається, що припинення підстав встановлення сервітутного права не завжди тягне за собою судовий розгляд спору. У такій ситуації важко встановити наявність спору між суб'єктами [6, с. 119], а тому вбачається, що дана підстава має застосовуватися разом із передумовами для встановлення даного права. Таким є загальний перелік підстав припинення сервітутних прав в Україні.

Для порівняння, в зарубіжних країнах поряд із загальноприйнятими підставами припинення сервітутних прав (відмова від права сервітуту, знищення речі, щодо якої встановлено сервітут, поєднання власників земельних ділянок, щодо яких та в інтересах яких було встановлено сервітут тощо) існують і такі підстави, які характерні для окремих правопорядків. Серед таких слід назвати: відсутність заперечень з боку сервітуарія, якщо протягом 10 років йому чинились перепони у здійсненні права сервітуту (ст. 59 Закону Республіки Болгарія «Про власність», ст. 177 Закону Естонії «Про речове право»; настання умови, яка була окреслена у договорі і з якою сторони пов'язували припинення правовідносин (ст. 546 ЦК Іспанії) тощо. Наприклад, у німецькому законодавстві припинення земельних сервітутів здійснюється за правилами § 875-876 НЦУ і можливе у випадках відмови від права (дерелікції), втрати переваги при користуванні чужою земельною ділянкою, настання певного строку або певної обставини (Згідно з вимогами НЦУ для відмови від права на земельну ділянку необхідно зробити письмову заяву управомоченої особи про відмову від права і погашення запису про право в поземельній книзі, якщо законом не передбачено інакше. Якщо сервітутне право на земельну ділянку обтяжене правом іншої особи (узуфруктом, іпотекою), для відмови від такого права потрібно отримати згоду цієї особи. В будь-якому випадку моментом припинення сервітутних прав є внесення

ня відповідного запису у поземельну книгу відповідно до § 875 НЦУ та § 55, 71, 135 ГВО.

З наведеного прикладу видно, що зарубіжні кодекси обмежуються двома – трьома найсуттєвішими та найпоширенішими обставинами, а інші випадки віднесено до компетенції судових органів. Аналіз підстав припинення, передбачених чинним законодавством, також дає можливість дійти висновку про те, що власне абсолютними (безспірними) підставами є лише кілька, а інші мають бути віднесені до категорії відносних. Вбачається, що такими підставами мають стати:

1) поєднання в одній особі особи, в інтересах якої встановлено сервітут, і власника майна, обтяженого сервітутом;

2) відмови від сервітуту особи, в інтересах якої він встановлений;

3) вплив строку, на який було встановлено сервітут.

Решта підстав є відносними і не завжди їх настання зумовлює припинення сервітутних правовідносин.

Ще одне уточнення слід зробити у чинному законодавстві в частині строку невикористання сервітуту як підстави його припинення. Слід сказати, що термін погашальної давності стосовно сервітутних прав у зарубіжних законодавствах становить 10 і більше років (Угорщина – 10 років, Іспанія та Італія – 20 років тощо). Це пов'язано з тим, що в ряді випадків здійснення сервітутних прав часто відбувається доволі рідко (раз в 2 – 3,5 років). Наприклад, передбачене земельним кодексом право встановлення будівельних риштувань та складування будівельних матеріалів з метою ремонту будівель та споруд. Якщо слідувати логіці ЦК України та ЗК України, то у випадку, коли власник сусідньої земельної ділянки здійснює ремонт своєї будівлі (наприклад, раз в 5 років) і йому потрібно розмістити будівельні опори на ділянці сусіда, а останній заперечує проти цього, то такий власник пожиттєво приречений до встановлення цього права в судовому порядку. Звичайно, такий підхід не є довершеним, а таких прикладів може бути безліч. Тому, дійсно, є сенс у тому, аби строк невикористання був тривалішим як 10 років або дорівнював йому. Більше того, невикористання протягом трьох років може мати місце не тільки з волі сервітуарія, а й через можливий вплив (в тому числі неправомірний) з боку власника земельної ділянки. Встановлення більш тривалого терміну попередить ситуацію, аби по закінченню трьох років право сервітуту припинилося.

Річ у тому, що встановлення такого строку є, на нашу думку, вкрай важливим для практичного застосування цієї норми. Адже, з одного боку, якщо сервітуарій не користується правом проживання в чужому будинку, наприклад 15 років, це явно означатиме, що йому це право не потрібне і воно має бути припинене погашальною давністю. З іншого боку, якщо залишити цей строк малим (3 роки), ми автоматично створюємо підґрунтя для низки спорів щодо підтвердження необхідності у здійсненні права користування (сервітуту), які будуть дестабілізувати цивільний оборот. Таким чином, пропонуємо скоригувати строк, передбачений п. 5 ч. 1 ст. 406 ЦК України та п. г ч. 1 ст. 102 ЗК України у бік збільшення, принаймні до 10 років.

The system of normative motives of servitude law suspension is analyzed in the article on the basis of home and foreign experience. Normative ability of particular motives provided by Civil and Land Codes in force is grounded. The author's view of their place in the motives suspension system of rights of given type is proposed. Changes to the legislation in force are suggested.

Разом з тим варто зазначити, що у ст. 405 ЦК України встановлено спеціальний строк припинення права проживання, який становить один рік. Вважаємо, що цей строк слід кваліфікувати як спеціальний порівняно із загальним строком невикористання, передбачений у ст. 406 ЦК України.

Підсумовуючи проведений аналіз, вбачається, що ст. 406 ЦК України має бути викладена у такій редакції:

«Стаття 406. Припинення сервітуту

1. Сервітут припиняється у разі:

1) поєднання в одній особі особи, в інтересах якої встановлений сервітут, і власника майна, обтяженого сервітутом;

2) відмови від нього особи, в інтересах якої встановлений сервітут;

3) спливу строку, на який було встановлено сервітут;

4) невикористання сервітуту протягом 10 років підряд.

2. Власник земельної ділянки має право вимагати припинення сервітуту у випадку припинення обставини, яка була підставою для встановлення сервітуту, або якщо встановлення сервітуту перешкоджає використанню цієї земельної ділянки за її цільовим призначенням.

3. Сервітут може бути припинений за рішенням суду на вимогу власника майна за наявності обставин, які мають істотне значення, а також в інших випадках, передбачених законом.»

Логіка такої редакції заснована на тому, що у першій частині статті містяться абсолютні підстави припинення, у другій та третій — відносні, що дає змогу чіткіше врегулювати питання припинення сервітутних прав та внести ясність у правозастосовну практику.

Підсумовуючи здійснений аналіз, зазначимо, що у цій статті зроблено спробу більш детально вивчити структуру підстав припинення сервітутних прав як одного з видів прав на чужі речі та запропоновано власне бачення їх системи. Більш детальні питання правозастосування кожної з підстав є напрямом подальшого вивчення, так само як і правові наслідки припинення сервітутних прав.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кулінич П. Ф. Что такое земельный сервитут? Реанимация земельных сервитутов – объективное исследование правовой реформы / П. Кулінич // Юридическая практика. – 2003. – № 24 (286). – С. 4–5.
2. Кулінич П. Право земельного сервітуту: поняття, види та порядок реалізації / П. Кулінич // Юридичний журнал. – 2003. – № 10. – С. 64–68.
3. Мартин В. М. Право користування чужим майном: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / В. М. Мартин. – Львів, 2006. – 19 с.
4. Севрюкова І. Ф. Проблемні аспекти права за будови чужої земельної ділянки / І. Ф. Севрюкова // Актуальні проблеми цивільного права і цивільного процесу в Україні / [Я. М. Шевченко, Ю. Л. Бошицький, А. Ю. Бабаскін, М. В. Венецька та ін.]; відп. ред. Я. М. Шевченко. – К.: Ін-тут держ. і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2005. – С. 187–206.
5. Севрюкова І. Ф. Види обмежених речових прав і владення в системі українського громадянського законодавства: автореф. дисс. на соиск. науч. степ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Громадянське право; сімейне право; громадянський процес; міжнародне частне право» / І. Ф. Севрюкова. – К., 1998. – 20 с.
6. Цюра В. В. Речові права на чуже майно: [наук.-практ. посібн.] / В. В. Цюра. – К.: КНТ, 2006. – 167 с.

В статті на основаних отечественного и зарубежного опыта анализируется система нормативных оснований прекращения сервитутных прав. Обосновывается сфера применения отдельных оснований, предусмотренных действующими Гражданским и Земельным кодексами Украины, а также предлагается авторское видение их места в системе оснований прекращения прав этого вида. Предлагаются изменения к действующему законодательству.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАННЯ МИРОВОЇ УГОДИ В УКРАЇНІ ТА НІМЕЧЧИНІ

Гарієвська М. Б.,

молодший науковий співробітник Лабораторії з проблем адаптації цивільного законодавства України до стандартів ЄС НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України

Розглянуто повноваження суду щодо визнання мирової угоди, проаналізовано актуальні доктринальні положення про правову природу мирової угоди, акцентовано увагу на досвіді зарубіжних країн і можливості його запровадження у вітчизняну практику з метою усунення прогалин у правовому регулюванні процедури визнання судом мирової угоди.

Ключові слова: суд, диспозитивність, мирова угода, повноваження суду, визнання мирової угоди.

Диспозитивні начала цивільного судочинства надають сторонам спору право укласти мирову угоду, що безпосередньо передбачено ст. 31, 175 ЦПК України [1]. Процесуальне законодавство України зобов'язує суд роз'яснити сторонам можливість укладення мирової угоди і сприяти примиренню сторін. Отже, укладаючи мирову угоду (розпоряджаючись своїми правами на власний розсуд, в чому проявляється приватне начало), сторони врегулюють спір процесуальним способом під контролем суду.

Правовою передумовою розширення застосування мирової угоди у приватноправовому обороті є розширення застосування принципу диспозитивності у цивільному процесуальному праві [7, с. 6].

Інститут мирової угоди був об'єктом наукових досліджень багатьох науковців, зокрема таких як О. Г. Бортнік, О. Б. Верба, А. Г. Давтян, Д. Л. Давиденко, В. В. Комаров, С. В. Лазарев, С. Я. Фурса та ін. Однак проблеми укладення сторонами та визнання мирової угоди судом досліджено фрагментарно. Відсутність досконалої правової регламентації та ґрунтовних теоретичних розробок учених повноважень суду щодо визнання мирової угоди обумовлюють актуальність нашого дослідження.

Метою дослідження є аналіз порядку укладення мирової угоди сторонами та повноважень суду щодо визнання мирової угоди, а також встановлення можливості та доцільності врахування зарубіжного досвіду.

При вирішенні цивільних справ мирова угода має переваги перед рішенням суду: у більш виховному впливі на сторони. Мирова угода певною мірою знімає тягар відповідальності за вирішення спору з органів правосуддя та перекладає його на сторони, чим досягається підвищення правосвідомості та сумлінності сторін, що впливає на добровільність виконання мирової угоди поряд із рішеннями суду. Укладення мирової угоди сприяє економії часу та матеріальних витрат суду, що також є важливою обставиною [3, с. 7].

ЦПК України передбачає, що сторони можуть укласти мирову угоду і повідомити про це суд, зробивши спільну заяву. У зв'язку з укладенням мирової угоди суд повинен роз'яснити сторонам наслідки такого рішення.

Отже, законодавством України передбачено такі обов'язки суду: сприяння примиренню сторін спору протягом усього розгляду справи та укладенню ними мирової угоди, а також роз'яснення сторонам наслідків укладення мирової угоди. Однак у цьому випадку вважаємо позитивним запозичення досвіду Німеччини, § 278 (6) ЦПК якої передбачено надання судом письмового проекту мирової

угоди сторонам. У разі коли сторони погодяться із запропонованим проектом, вони повинні надіслати суду письмове підтвердження про свою згоду з умовами мирової угоди [2, с. 93]. На нашу думку, активність суду, яка може проявлятися у наданні сторонам проекту мирової угоди, жодним чином не суперечить принципам змагальності та диспозитивності. Навпаки, надаючи сторонам текст мирової угоди, суд тим самим спонукатиме сторони мирно врегулювати спір. Акцент у такому разі повинен робитися на тому, що з допомогою суду дії сторін з врегулювання спору носитимуть обдуманий характер. Адже контрольна функція суду, передбачена ЦПК України, забезпечує тільки законність укладення мирової угоди і гарантує захист прав та інтересів суб'єктів спірних матеріально-правових відносин, однак не сприяє примиренню сторін.

У разі укладення сторонами мирової угоди суд постановляє ухвалу про закриття провадження у справі. Закриваючи провадження у справі, суд за клопотанням сторін може постановити ухвалу про визнання мирової угоди [1].

Повноваження суду щодо визнання мирової угоди на будь-якій стадії процесу обумовлені вимогами цивільної процесуальної форми, яка передбачає відповідну реакцію суду (у вигляді контролю) на дії сторін з розпорядження їхніми матеріальними і процесуальними правами. Суд має допомогти сторонам у здійсненні їхніх прав, тобто вживати заходів, спрямованих на примирення сторін, сприяти їм за наявності їхньої ініціативи у врегулюванні спору. Правовідношення, яке виникає на підставі укладення мирової угоди на кожній стадії цивільного процесу, відбувається за участю суду: позивач – суд – відповідач, стягувач – суд – боржник.

Роль суду при визнанні мирової угоди – контрольна. Він повинен перевірити законність цього акта за кількома напрямками:

- 1) чи є процесуальна дія, а саме: чи укладено мирову угоду, чи є звернення сторін до суду про затвердження мирової угоди;
- 2) чи наділена відповідна категорія осіб, які беруть участь у справі, правом на укладення мирової угоди;
- 3) добровільність укладення мирової угоди і усвідомлення наслідків затвердження судом цього акта;
- 4) чи можливо з відповідної категорії справ укладення мирової угоди; чи допускається можливість домовленості сторін; чи не змінюють сторони своєю угодою імперативні норми закону;
- 5) чи всі особи беруть участь у справі і чи не порушує мирова угода їх прав, а також права осіб, не залуче-